

Patrick Deboosere

We beseffen veel te laat hoe waardevol tijd is

“Zestig is het nieuwe veertig.” Deze boutade toont hoe in sommige kringen wordt gedacht over de vergrijzing en haar gevolgen. Dat we met zijn allen ouder worden en dus ook met zijn allen langer moeten werken lijkt een onweerlegbare logica. Alleen klopt ze niet, argumenteert demograaf Patrick Deboosere in zijn boek “Lang leve de vergrijzing”.

Jouw boek werd voorgesteld in februari 2020. Zou je, met de coronacrisis in het achterhoofd, een ander boek geschreven hebben?

Ouder worden is een werkelijkheid die we moeten onderkennen. We leefden de voorbije jaren soms alsof we de eeuwige jeugd en het eeuwig leven hadden. Die zekerheid is nu op losse schroeven gezet. Bij covid-19 zien we een duidelijk verband tussen leeftijd, toenemende vatbaarheid voor zware symptomen en een grotere kans op overlijden. Dat heeft te maken hoe covid-19 tewerk gaat: mensen die fysiek ouder zijn gaan makkelijker in totale collaps. Een deel van het boek had ik misschien kunnen laten vallen nu het inzicht in die fragiliteit plots zo duidelijk is.

Ik hoop dat het door de crisis ook duidelijk is dat we aan mensen de kans moeten geven om uit te bollen van hun werk en nuttig te zijn voor hun omgeving. Opeens is duidelijk hoe belangrijk gepensioneerde grootouders zijn in het economische leven, door het opvangen van de kleinkinderen. De generaties rekenen op elkaar en geven om elkaar.

Je noemt het een goede zaak dat de vergrijzing toeneemt?

De mens is een soort die zich reproduceert. Dat element is instinctief. Maar als bewuste soort hebben wij ook altijd getracht zo goed mogelijk te leven en te zorgen dat zoveel mogelijk individuen

‘Ook voor leraren die fysiek wel verder zouden kunnen doen na 65 is het soms gewoon goed geweest.’

TEKST
Pieter Fannes

FOTO'S
Jan Locus

‘De bevolking vergrijsd. Is dat een probleem? Nee, want de rijkdom die we bereikt hebben laat ons toe om met minder mensen evenveel te produceren.’

Patrick Deboosere
demograaf

>> gezond oud worden. Het is geen toeval dat alle sprookjes eindigen met “ze leefden nog lang en gelukkig”. De vergrijzing van de bevolking is dus een teken dat we een belangrijk doel van de mensheid aan het realiseren zijn: we zijn de vroegtijdige sterfte stilaan onder controle aan het brengen.

Wat versta je onder vroegtijdige sterfte?

Een precieze definitie is moeilijk te geven, maar laat het ons erop houden dat het betekent dat je sterft wanneer je nog actief in het leven staat. Grofweg gezegd zou je kunnen stellen: alles voor 85 jaar. We stellen vast dat er vrij veel mensen in slagen relatief gezond te leven tot 85. Na die leeftijd neemt het aandeel mensen dat nog gezond is snel af, al is dat natuurlijk variabel van mens tot mens.

Dat stilaan de meesten onder ons die leeftijd halen is een maatschappelijke realisatie, het heeft weinig te maken met biologie. De mogelijkheid om tachtig, negentig of honderd jaar te worden is altijd aanwezig geweest. Er zijn voorbeel-

den uit het antieke Griekenland van wijsgeren die meer dan honderd werden. En dat zal niet beperkt zijn geweest tot wijsgeren: zij zijn gewoon de enige over wie we getuigenissen hebben. De mens wordt dus niet ouder. Wel is onze maatschappij erin geslaagd om welvaart breed te distribueren en zo te zorgen dat steeds meer mensen een hoge leeftijd bereiken. In dat opzicht is levensverwachting wellicht de beste maat voor de welvaart van een bevolking, want hij stijgt enkel wanneer iedereen deelgenoot is. De grote ongelijkheid verklaart waarom in de VS de levensverwachting lager ligt, terwijl hun medische niveau minstens even hoog is als dat van ons.

Het tweede element van vergrijzing is een dalend aantal geboortes. Kan dat niet voor problemen zorgen?

Inderdaad, de geboortes nemen af, de basis van de bevolkingspiramide groeit niet meer. Ook dat is goed, want de wereldwijde bevolkingsgroei moet afgeremd worden. We komen van een jaarlijkse groei van meer dan twee procent, wat wil zeggen dat de wereldbevolking elke 35 jaar verdubbelde. Dat zou willen zeggen dat we in 2050 met dubbel zoveel mensen zouden rondlopen. Gelukkig vertraagt de toename: projecties wijzen erop dat we naar een nulgroei gaan. Neveneffect is wel dat de bevolking vergrijsd. Is dat een probleem? Nee, want de rijkdom die we bereikt hebben laat ons toe om met minder mensen evenveel te produceren. De doemscenario's die je regelmatig hoort, belichten maar één kant van het verhaal: ze maken projecties over de vergrijzing, maar gaan niet na hoeveel productiever de economie zal worden.

Onze uitdaging in de komende decennia zal zijn om duurzame economische welvaart te creëren die rekening houdt met wat de aarde aankan. De toegenomen productiviteit moet niet omgezet worden in meer goederen, maar in meer vrije tijd. En dat niet alleen tijdens de pensionering maar ook tijdens het actieve leven. De coronacrisis doet grote ongelijkheden naar boven komen. Wie klein woont in een grootstad, zonder balkon of tuin, ziet af. Maar nog nooit heb ik zoveel mensen horen zeggen: “Eindelijk heb ik wat ademruimte”. Veel te laat beseffen we hoe waardevol tijd is. Voor we het weten kan die weg zijn. We moeten ze dus ook kunnen benutten. Dat inzicht stelt heel wat zaken scherp.

Is het niet logisch dat we allemaal wat langer moeten werken?

Ik breng geen verhaal tegen de ethiek van werk. Arbeid is zingevend. Het draagt veel bij aan het sociale leven en binnen het gezin. Iedereen moet het recht hebben eraan deel te nemen. Als mensen iets doen, willen ze dat spontaan zo goed mogelijk doen. Een metsler wil zijn muur zo recht mogelijk hebben. Hetzelfde geldt voor een arts of leraar. Als ze dat niet doen, dan heeft dat te maken met de arbeidsorganisatie en de omstandigheden.

Tijd is niet voor iedereen hetzelfde. Iemand die creatief bezig is kan soms uren aan een stuk blijven werken aan zijn of haar passie. Sommige wetenschappers en artiesten gaan niet met pensioen, die blijven werken en creëren. Maar we moeten dat niet opleggen aan iedereen. Mensen hebben het recht om deelgenoot te zijn van de rijkdom die ze gecreëerd hebben. Die werkeethiek is ook niet meer dan een afleidingsmaneuver.

De aanval op de pensioenleeftijd is een onderdeel van een campagne om de sociale zekerheid af te breken zonder dat wij dat doorzien. Wanneer Geert Bourgeois stelt dat zestig het nieuwe veertig is, geldt dat slechts voor een klein aantal mensen. Ja, dankzij onze gezondheidszorg zijn er iets meer mensen gezond op hun zestigste dan vijftig jaar geleden. Maar hun verouderingsproces verloopt op identiek dezelfde manier.

Je besteedt in het boek veel aandacht aan ontwikkelingen in de Verenigde Staten. Waarom die focus?

De Verenigde Staten is het land bij uitstek waar de neoliberale ideologie is omgezet in beleid. Het Verenigd Koninkrijk ging ook die kant op, maar zelfs Thatcher is nooit zo ver geraakt in de afbraak van de sociale zekerheid. Het is in de Verenigde Staten dat je ziet wat een ravage het neoliberalisme heeft aangericht onder de bevolking. Sinds 1980 heeft de helft van de bevolking geen verbetering gezien in het inkomen. Dat terwijl de economie voor een fractie van de bevolking tot ongeziene rijkdom heeft geleid. Ik vrees voor een ramp in de VS met covid-19. De eis om de lockdown te stoppen leeft er veel sterker dan hier. Dat heeft er natuurlijk alles mee te maken dat ze geen vangnet hebben. We krijgen die beelden hier amper te zien, maar er zijn daar

rijen mensen, ook uit de middenklasse, die aanschuiven aan voedselbedelingen.

Is het onderwijs een zwaar beroep?

Ik vind dat de discussie rond zware beroepen ten onrechte verbonden is geraakt met de pensioenleeftijd. Een zwaar beroep zou verlicht moeten worden. Het is onzinnig om eerst de gezondheid van mensen op het spel te zetten om ze daarna op pensioen te sturen. De discussie daarover is het debat in geslopen via het pensioen met punten. Die waren nodig om variabelen te kunnen invoeren. Dan zou je bijvoorbeeld meer punten verdienen als je beroep zwaarder was. Vakbeweging en burgergroepen hebben die boot goed afgehouden, want het was de ideale manier om mensen uit elkaar te spelen.

Natuurlijk zijn er beroepen die na een bepaalde leeftijd fysiek lastig worden. Een piloot heeft na de leeftijd van 55-58 jaar niet meer zo'n goede reactiesnelheid. Leraar zijn is dan weer mentaal erg belastend. Ik ken mensen die zeer gevoelig zijn aan lawaai. Voor hen is lesgeven een heel zware taak. Ook voor leraren die fysiek wel verder zouden kunnen doen na 65 is het soms gewoon goed geweest. In het debat wordt soms gesuggereerd dat mensen lui zijn. Daar word ik boos van. Mensen doen graag hun werk, maar op bepaalde momenten is de fysieke of psychische gezondheid op. Zoek dan uit wat nodig is om de job aangenaam te houden en hoe je hen op een goede manier kan laten landen.

Is dit een verhaal dat ook jongere mensen kan enthousiasmeren?

Toen ik twintig was, was ik niet bezig met pensioenen. Dat lijkt nog heel veraf als je aan het begin van je loopbaan staat. Vandaar de tijd als centraal element: daar is elke leeftijd mee begaan. Ik krijg van jonge mensen opvallend veel enthousiaste mails over het boek. De angst voor hoe de maatschappij evolueert zit er ook bij hen in. Gelukkig is er geen enkele reden om te denken dat het altijd slechter zou gaan: hoe de toekomst eruit ziet, dat bepalen we nog altijd grotendeels zelf.

Het gevecht om tijd

De toenemende levensverwachting wil niet zeggen dat mensen steeds ouder worden. Ook in de Oudheid werden sommigen tachtig of zelfs honderd jaar oud. Wel zijn er steeds meer mensen die een oudere leeftijd halen. Volgens Patrick Deboosere is dat niet alleen het resultaat van medische vooruitgang maar ook van maatschappelijke keuzes zoals de sociale zekerheid. Het is die sociale zekerheid, bevoogdt Deboosere, die om ideologische redenen onder vuur wordt genomen. Het gevecht van de vakbeweging is een gevecht om tijd. “Het is belangrijk om de pensioendiscussie te situeren in het globale kader van de arbeidsflexibiliteit, van het beschikbaar maken van een arbeidsreserve. De strijd rond tijd is wat de generaties bindt. Het is ontzettend belangrijk om te beseffen dat er slechts één tijdslijn is, dat we maar eenmaal over de tijd van vandaag beschikken, dat tijd nooit terugkeert. Vooral in de moderne economie, in het kapitalisme, is tijd de inzet geworden van een belangrijke strijd.”

“Lang leve de vergrijzing”, Patrick Deboosere, met medewerking van Marijke Persoone, www.epo.be.